

En Rig Hand

Tanker om »En Rig Mand«

Barndommens bibel »Anders And bladet«, som uge efter uge igennem generationer har været mange børns vigtigste kulturpåvirkning, introducerer os allerede som helt små for personen »den rige mand«, i form af den stenrige and, Joachim von And.

Målløse ser vi denne lille and vælte sig i penge, samtidig med at hans nevø, Anders And, konstant lider af lommesmerter. I vores barnlige enfold tænker vi, at hvis nu Joachim von And kørte over til sin nevø med en trillebør penge, ville nevøen også blive lykkelig og med ham Rip, Rap og Rup. Og hvad kunne en trillebør penge betyde for Joachim von And – han, hvis største problem var, at hans penge var så mangfoldige, at han ikke magtede at holde tal på dem?

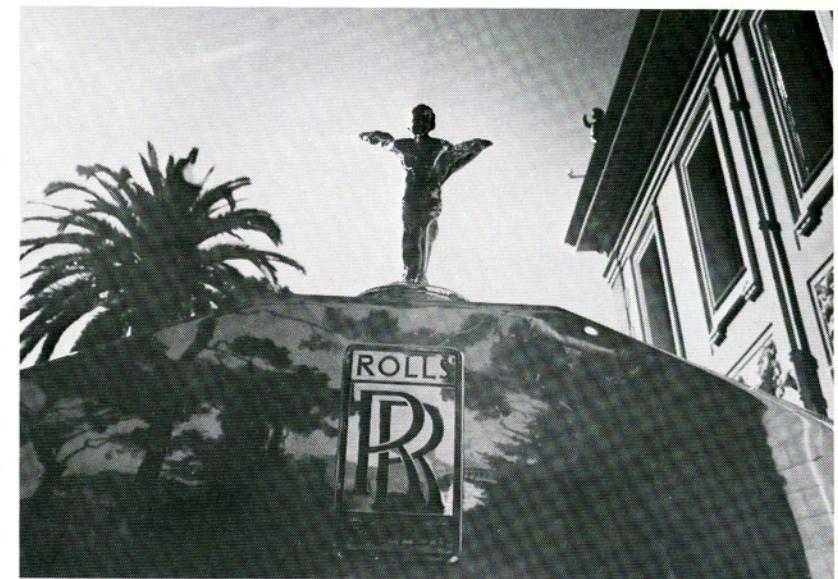
Men det skete aldrig i denne slægtshistorie. Tværtimod så vi gang på gang, at Anders And måtte slide som et bæst for Joachim von And for en ussel løn. Og når så endelig den stakkels Anders And var nået til vejs ende med det beskidte arbejde, som altid blev ham til del, hændte det ikke sjældent, at det lykkedes den snu Joachim von And at narre ham for sin hårdt tjente løn.

Og for det meste blev historien fortalt på en måde, så vi grinede af Anders Ands godtroenhed, godtede os sammen med vinderen Joachim von And, frem for at harmes på denne blodsuger og føle medlidenhed med offeret, den enlige far, Anders And.

Siden hen fandt vi via mors dameblade ud af, at disse Joachim von And'er ikke udelukkende var et fænomen indenfor ændernes klan, men også fandtes blandt os mennesker. Damebladene viste billeder af kvinder og mænd, som smilende poserede foran idylliske slotte, ofte med lange rækker døde fasaner, harer og kronvildt foran sig i det grønne græs. Og vi så dem promenere i parker, hvor der voksede de forunderligste blomster, men oftest så vi dem til galla-middage, hvortil stilfuldt sortklædte mænd ledssagede deres utroligt udklædte koner. Som guldfasaner og orientalske hejrer så de ud, som halvvejs leoparder.

»Anders And-skikkelsen« stødte vi også på blandt menneskene, men han viste sig ikke at være nogen sjælden fugl på disse breddegrader. Vi erfarede efterhånden til vor overraskelse, at næsten hver eneste menske vi kendte var mere eller mindre i slægt med den uheldige, misbrugte and. Selv vores far, vores frygtindgydende onkler – ja til og med os selv måtte indrømme »anden« i os selv og snart var vi mere fortrolige med denne and og dens væsen end med noget andet væsen.

Men »Joachim von And-skikkelsen« vedblev med at være en fantasi-figur – selv om damebladene hele tiden lancerede nye historier om

tidens rigeste kvinder og mænd. Disse reportager var end ikke så konkrete som Anders And-bladenes historier, for ugebladene beskæftigede sig ikke med personen, Anders And, taberen eksisterede ikke i deres verden og derved blev deres reportager om den rige mand den rene fantasi.

En rig mand kan kun forstås i relation til en fattig mand, for det er af den fattige mands muld, den rige mands rødder har suget sin kraft. Rigdom spejler sig i fattigdom og sejr i nederlag.

I den offentlige debat, i TV-avisen eller på dagbladenes forsider, møder vi oftest den rige mands tjenere, de administrerende direktører. Det er mænd, som til gengæld for en høj gage gør deres yderste for at gøre de rige mænds fabrikker så rentable som muligt og derved de rige mænd endnu rigere.

Når grupper i samfundet forarges over, at fabrikker flyttes til udlandet for at mindske deres omkostningsniveau, og danske arbejdere derved bliver sat på gaden, når mågerne driver døde i land og biologerne uger efter begynder at snakke om en forurening, som kan lokaliseres til *den* og *den* fabrik, så er det de administrerende direktører, som må stå for skud i medierne. De som primært nyder godt af det system vi lever i, holder sig derimod ofte i kulissen, »den som lever skjult, lever godt«.

Det danske folk har nu i årtier levet i et socialdemokratisk domineret samfund – et samfund »på det jævne«.

Tidligere tiders mere renlivede kapitalisme med de abnorme sociale forskelle – kapitalisten spiser kaviar på slottet, mens arbejderen spiser rotter i den fugtige kælder – har gennem mange år med Socialdemokratiet ved magten udviklet sig til et mere homogent samfund, hvor »få har for meget og færre for lidt« som Grundtvig skrev.

Men »de rigtig rige« findes stadig. Og selv om de ofte lever tilbage-trukket, ofte i lande længere mod syd, hvor solen er stærkere og beskatningen lavere, er deres betydning for det danske samfund stadig af afgørende karakter. De har ikke sluppet tøjlerne. De er ejerne af de store kapital-koncentrationer og dermed hjererne bag de afgørende skaktræk i finansverdenen. Det er stadig for en stor del deres initiativer, som skaber arbejde til os andre, og som tager det fra os igen, hvis de ikke finder produktionen rentabel.

Jeg tror ikke man overdriver, hvis man påstår, at det på mange måder er dem, som er chefarkitekter for den virkelighed, vi lever i og med idag.

Bunden af den danske samfundspyramide er i de senere år blevet indgående skildret i flere danske film. Jeg mener, det er på tide at rette blikket mod toppen for at få et indtryk af totalen af samfundsroller og de rolleindehavendes tanker om sig selv og deres plads i totalen. Det er vigtigt, at »disse rigtig rige« kommer frem i lyset på samfundets scene, så vi alle kan se dem og de kan se os.

I et sundt demokrati er gensidig viden om hinandens tanker og leve-vilkår af afgørende betydning.

Stil og metode

Jeg havde sat mig for, ud fra ét enkelt menneske, at forsøge at fortælle noget om en klasse i det danske samfund med det usædvanlige karakteristika, at den har penge nok.

Det første problem var selvfølgelig at komme i kontakt med et menneske, som faldt ind under denne kategori. Efter en tids research blandt velhavende udenlandsdanskere kom jeg i kontakt med Hans Smith, som har tjent sin formue på plantegødningen Substral. Hans Smith tilbringer vinteren med sin kone – Cardy – i Beverly Hills i Californien, hvor de ejer en stor villa. Beverly Hills regnes for at være et af de mest fashionable boligområder i verden, bl. a. er det her man finder alle de største navne indenfor showbusiness. Om sommeren forlægger han residencen til en smuk nyklassicistisk villa, som ligger ned til Middelhavet ved Monaco i Sydfrankrig.

Da Hans Smith havde indvilliget i at deltage i filmen, tog jeg til Californien for at besøge ham. Vi tilbragte ca. 2 uger sammen, hvor han fortalte mig om sit liv, sin livsfilosofi og sit syn på samfundet og sin egen rolle i det. Disse samtaler optog jeg på bånd, og da jeg kom tilbage til Danmark, dannede de grundlag for det manuskript, som »En rig mand« er optaget efter.

Hans Smith fik lejlighed til at læse dette manuskript før optagelserne startede. Hans ændringsforslag var næsten udelukkende af sproglig art, f. eks. replikker, som var forkert formuleret i forhold til hans sprogbrug.

Da filmen var færdig så Hans Smith og hans kone den, da de alligevel var i Danmark. Derefter blev der fremstillet kopier.

I filmen »Jenny« fra 1977 benyttede jeg mig af en metode, som man kunne kalde »iscenesat dokumentarisme«. Arbejdsgangen var, at jeg først tilbragte noget tid sammen med Jenny. Talte med hende om hendes liv, hendes oplevelser, hendes tanker og lærte hendes dagligdag at kende. Derpå skrev jeg et manuskript ud fra de oplevelser hun havde fortalt mig om og ud fra hændelser fra hendes hverdag, som jeg synes bedst illustrerede det liv og den filosofi, som var Jennys.

I »En fisker i Hanstholm« (også fra 1977) benyttede jeg mig af samme metode. Men stilken var nu blevet mere udviklet. Kameraet kørte nu direkte fra fiktive handlingsforløb ud i rent dokumentaristiske udsagn eller »statements« fra filmens personer – altså scener hvor de ser direkte i kameraet og derved bryder illusionen om, at de ikke ved, at vi ser på dem. Historien i filmen bliver systematisk afbrudt af disse »TV-avis« indslag.

Jeg forsøgte mig med denne teknik, fordi jeg gerne ville have, at det

specielle i hovedpersonens skæbne hele tiden skulle sættes i forbindelse med den generelle udvikling i det danske samfund.

I »En rig mand« har jeg også arbejdet med »iscenesat dokumentarisme«. En stor fordel ved denne metode i forhold til dette filmprojekt var, at man arbejder med iscenesættelse og derfor ikke er underkastet den dokumentariske tilfældighed. Vi kunne arbejde bevidst med den billedmæssige opbygning af filmen og det var vigtigt, fordi Hans Smith lever i et fysisk miljø, som han i kraft af sine penge selv har kunnet kreere, og derved bliver tingene som omgiver personen væsentlige. De får samme funktion som et spejl.

I stedet for at koncentrere mig om, hvordan Hans Smith har tjent sine millioner, hvordan han har gjort sit produkt til en succes osv., har jeg ladet filmen handle om 4 almindelige dage i en mangemillionærers liv.

Hverdagens gentagelser er forskellige fra menneske til menneske, i ventetiden mellem det, som måske sker eller det som er planlagt, er mennesket nogen. »Hverdagen« er et godt spejl.

Jeg har forsøgt at gøre kontinuiteten i filmens 4 dage så bogstavelig som mulig. Der er ingen hårde tidsklip, filmen giver sig god tid.

Udover denne naturalistiske »time continuity« arbejder jeg med en »mind continuity«, idet Hans Smith i filmens regi har evnen til f. eks. at gå direkte fra sin stue i villaen i Beverly Hills ud af en dør, som mirakuløst åbner op til den baggård på Nørrebro, hvor han voksede op. Disse skift mellem hans barndoms baggård og hans nuværende verden er vigtige, fordi de viser yderpunkterne i hans liv. Ydermere var baggården det sted han først »så verden fra« og dermed en slags målestok for de ting han har mødt senere i sit liv.

Jon Bang Carlsen

»Statements«: 1-10

Som i »En fisker i Hanstholm« bliver det fiktive handlingsforløb i »En rig mand« også systematisk brudt. Pludselig vender Hans Smith sig imod os, ser direkte i kameraet, og begynder at fortælle os om sit liv og sine tanker om samfundet. Disse udsagn kalder jeg »statements«.

1. Statement

Vi er i en baggård på Nørrebro. Det er aften. En ældre kvinde i stueetagen pusler om sine potteplanter. I forgrunden foran hendes vinduer står en spritter og drikker en øl. Bag ham i en trappegang i porten til bageste baggård står Hans Smith i vagabondkostume og ser på spritteren. I bageste baggård ses silhouetterne af et lille selskab og 2 mænd, som spiller. Hans Smith går frem mod kameraet, standser op og begynder at tale direkte til kamera:

»Engang var denne baggård hele min verden.
Jeg måtte ikke gå ud på Nørrebrogade,
for min mor var bange for at jeg skulle blive slæt
ihjel.
I det hele taget var hun altid meget nervøs for at der skulle
ske mig noget.
Og hun forkælede mig osse. Jeg fik morgenmad på sengen
og varm chokolade, når jeg kom hjem fra skole.
Nu er jeg en voksen mand og min far og mor er døde
og jeg lever mit eget liv langt fra baggården her.«

2. Statement

Efter prædiken og middagsmaden i fattigmandsmissionen downtown Los Angeles kører Hans Smiths cadillac op foran villaen i Beverly Hills. Hans Smith stiger ud af bilen og begynder at tale direkte til kamera.

»Jeg er Hans Smith.
Jeg har tjent mine millioner på blomstergødningen
Substral.
Jeg er født d. 5. april 1921 på Nørrebro, et arbejder-
kvarter i København – Danmarks hovedstad.
Nu bor jeg i Beverly Hills Californien om vinteren
og i Monte Carlo om sommeren.
Min kone er 25 år yngre end jeg.
Jeg nyder livet.
Himmelens kan vente.«

3. Statement

Det er morgen. Hans Smith kommer ud af hoveddøren til sin villa i Beverly Hills. Han stiller sig midt i åbningsportalen og taler direkte til kamera.

»Jeg købte huset her for et år siden af et dødsbo.
Det gamle ægtepar der tidligere havde boet her
besluttede at tage livet af sig, da de blev gamle og syge.
Så spiste de en god middag og gik bagefter ud i garagen
og satte sig i deres bil og tændte for motoren.
Den næste morgen fandt gartneren dem siddende hånd i hånd
i deres Rolls Royce på forsædet.
I deres testamente havde de bestemt, at de ville blive brændt
og bagefter skulle asken udstrøs i rosenhaven her på
ejendommen – det er der, hvor vores nye garage nu ligger.«

4. Statement

Hans Smith forlader sin stue i villaen i Beverly Hills i Californien og forsvinder ud af en dør, som åbner op direkte til hans barndoms gård på Nørrebro, hvor spritteren sover i sin kasserede lænestol og den ældre kvinde i stueetagen pusler om sine planter i vindueskarmen. Hans Smith standser midt i gården og taler direkte til kamera.

»Denne kvinde elsker sine potteplanter.
Derfor bruger hun Substral.
Hun er med til at gøre mig til en rig
mand.
Jo højere, hun elsker sine potteplanter,
des flere penge tjener jeg.
Over hele verden breder byerne sig på
de vilde blomsters bekostning.
Moderne mennesker har behov for potteplanter –
derfor er Substral en succes.«

5. Statement

Hr. og Fru Smith er på vej fra Californien til Sydfrankrig. Hans Smith sidder og sover i flyvemaskinen. Han drømmer, at han står midt i spillecasinoet i Monte Carlo. Alle andre er gået hjem, kun han står tilbage midt i Salle D'Europe. Han drømmer, at han taler direkte til kameraet.

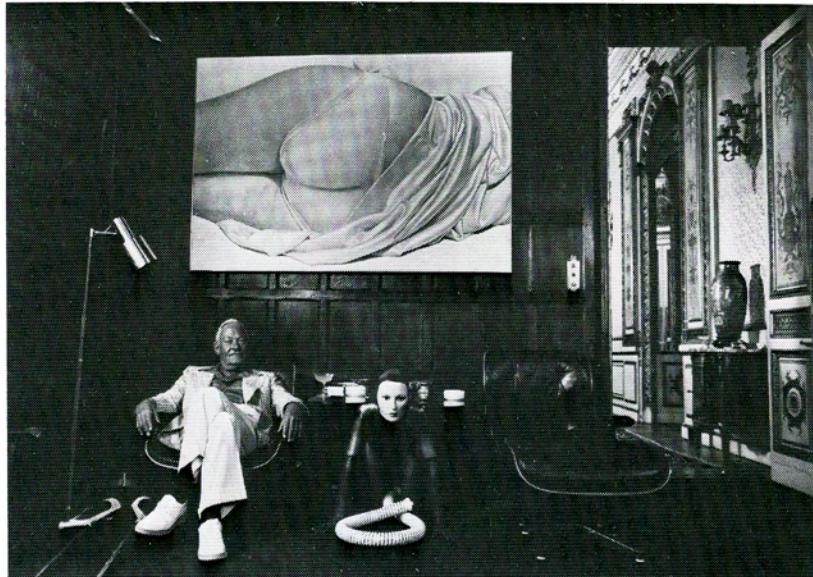
»Jeg drømmer en drøm.
Jeg ved det er en drøm,
for sådant noget
som det her
ville aldrig
ske i virkeligheden.
Jeg står i midten
af spillecasinoet
i Monte Carlo.

*Hvorfor jeg er her
ved jeg ikke,
for jeg spiller aldrig – det morer
mig ikke.
Jeg er hverken særlig ked af det eller
særlig glad.
Når jeg drømmer,
drømmer jeg altid at
jeg skal nå noget, som jeg ikke når –
i virkeligheden
når jeg altid det, jeg
sætter mig for.
Derfor interesserer drømme mig ikke.«*

6. Statement

Hr. og Fru Smith er ankommet til Nice lufthavn. Opstilling foran jumbojet: Forrest Hans Smith, lidt bag ham hans kone. Dernæst chaufføren med den hvide Rolls Royce bag sig og endelig en stewardesse. Hans Smith taler direkte til kamera.

*»Det jeg afskyr mest af alt er misundelse.
Og når man er rig som jeg,
bliver man ofte
misundt af dem, der ikke blev rige.
Jeg tror alle mennesker
får chancen på
et eller andet tidspunkt af deres liv,
men det er de færreste,
der tør tage den,
når de får den.
Det er det,
som skiller vinderne ud fra taberne.«*

7. Statement

Hans Smith kommer ind i sit bibliotek i villaen i Sydfrankrig. Han sætter sig under gigantportrættet af en kvindes bagdel, tager en slurk af sin drink og ser så direkte i kameraet og fortæller.

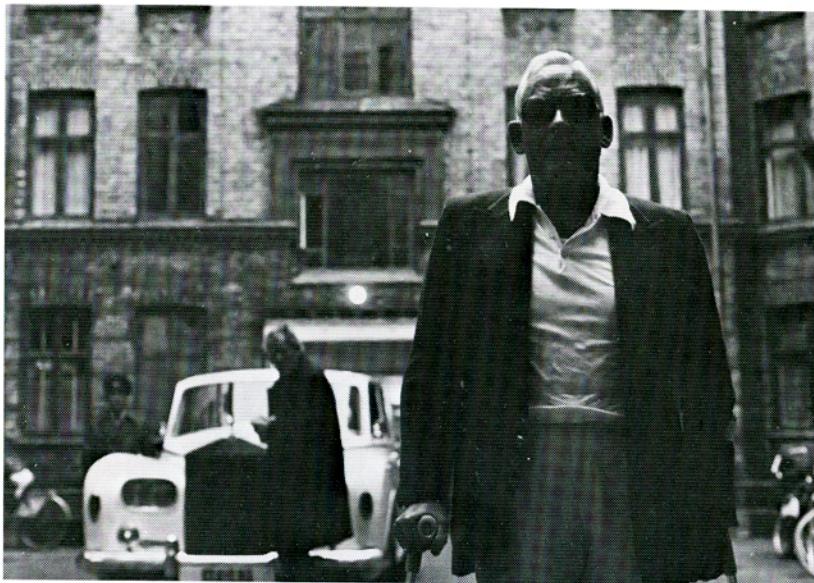
*»Mit største mål i livet har altid været
at tjene penge og nu har jeg dem.
Jeg ville ønske for alle, at de havde
det som os.
Pengeproblemer ødelægger folk, deres liv,
deres ægteskab og de bliver tit hadefulde.
Min verden er fuld af ro og jeg arbejder
kun, når jeg har lyst.
Mine millioner har givet mig den totale frihed
over mit eget liv.«*

8. Statement

Vi er i en hospitalsgang. 3 børn i hvid- og blå-stribet hospitalstøj befinder sig i denne gang. De taler til hinanden – de lytter hver for sig til tiden. Hans Smith i mørkeblåt jakkesæt dukker op i bunden af gangen og går frem mod kameraet, mens han ser sig omkring. Han standser op og taler direkte til kameraet.

*»Som 13-årig lå jeg et halvt år på hospitalet
p.g.a. polio, og siden da har jeg ikke kunnet
bruge mit højre ben. Det var ikke nogen
katastrofe for mig.
Efter min sygdom blev jeg endnu mere for-
kælet af min familie, og det havde jeg ikke
noget imod. Jeg er egentlig altid blevet forkælet.«*

9. Statement

Hans Smith ankommer i sin hvide Rolls Royce til baggården på Nørrebro. Chaufføren parkerer den midt i gården og åbner bagdøren for Hr. Smith, som stiger ud. Baggårdens spritter undersøger den store hvide bil, som pludselig holder midt i hans baggård. Hans Smith stiller sig foran sin bil og taler direkte til kameraet.

*»Der vil altid være vindere og tabere.
I skolen lærte jeg, at Guds barmhjertighed
er uden grænser, det tror jeg ikke på mere.
Livet har lært mig noget andet.
Man må kæmpe for sin andel i livets goder.
Der er ikke nok til os alle.
Jeg har altid følt, at jeg var den bedste,
derfor kom jeg væk fra denne baggård.
Mine millioner har givet mig den totale frihed.«*

10. Statement

Det er aften. Tjenerne står parat til gæsternes komme rundt om det store bord i haven. Oppe på balkonen står Hans Smith og ser på dem. Hans Smith begiver sig ned mod bordet. Han nyder et glas champagne og vender sig derefter mod kameraet og fortæller.

*»Når jeg dør – så vil jeg have min kiste
anbragt på min lystyacht.
Jeg kan ikke fordrage tanken om at blive
spærret inde i en fugtig kasse helt alene
med min egen krop og dybt nede under jorden.
Det skal være tidlig om morgen.
4 lokale bedemænd skal bære mig ned til min
yacht i Monaco havn. Kun min kone skal følge
kisten.
Min mariner skal tage kisten ombord og sejle
mig ud på Middelhavet.
Når han er fri af kysten skal han tage låget
af min kiste, så jeg får frisk luft i ansigtet.
Og som sin sidste pligt imod mig skal han aktivere den
tidsindstillede bombe, som skal springe yachten i
luften.
Yachten skal eksplodere præcist kl. 6,30 –
Det klokkeslet jeg kom til verden i
et arbejderkvarter i København –
Danmarks hovedstad.«*

En rig mand. 67 min., 16 mm farve.

Instruktion og manuskript: Jon Bang Carlsen. Fotograf: Alexander Gruszynski. Fotografassistent: Søren Berthelin, Torben Jensen. Tonemester: Troels Orland. Belyser: Jan Weincke, Asbjørn Christiansen. Dubbing: Niels Bokkenheuser. Mix: Niels Bokkenheuser, Jon Bille Brahe. Musik: Ida Klemann, Torben Andersen. Produktionsledelse: Vibeke Windeløv. Produceret af Filmselskabet for Statens Filmcentral og Danmarks Radio. Udlejning: Statens Filmcentral.
Programtekst: Jon Bang Carlsen.

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis til brug i forbindelse med forevisning af filmen.

Henvendelse til Statens Filmcentrals hovedkontor, Vestergade 27, 1456 København K, eller Statens Filmcentrals Jyllandskontor, Sønder Allé 5, 8000 Århus C.